

Łupków położony jest w południowo-zachodniej części gminy Komańcza, przy granicy polsko-słowackiej. Lokowany 6 sierpnia 1526 r. nad potokiem o tej samej nazwie, przez dwóch braci ze Szczawnego – Olechnę i Iwaśka, na prawie wołoskim jako Łupkow. W owym czasie sołectwo łupkowskie obejmowało 6 łąnów z obszarami, młyn, nawsie, karczmę. W patencie lokacyjnym posilkowano się wcześniejszymi nazwami terenowymi co świadczyło o wcześniejszej eksploracji tego terenu.

Wiek XVII przyniósł upadek wsi wskutek najazdu Jerzego II Rakoczego w 1657 r., a w rok później węgierskich Tołhajów.

W latach 1769-1770 w Łupkowie na tzw. Łazoriwni istniały umocnienia obozu Konfederatów Barskich, a pamięć o tym przekazywana była wśród miejscowej ludności jeszcze w latach 30. XX w. Od połowy XIX do 1946 r. Łupków był własnością Kapituły Greckokatolickiej w Przemyślu.

W 1872 r. we wsi wybudowano stację kolejową na trasie łączącej Budapeszt z Przemyślem i Lwowem, a dwa lata później, w maju 1874 r. otwarto tunel łupkowski. Pod koniec XIX w. Łupków został połączony z Cisną kolejką wąskotorową, powstała stacja przeładunkowa drewna i osada pracownicza, z czasem zwana Nowym Łupkowem.

Parochia prawosławna w Łupkowie istniała już w 1565 r., także w 1640 i 1655 r. w rejestrach poborowych wzmiankowany jest pop, co potwierdza istnienie cerkwi prawosławnej. Przeprowadzona w 1742 r. wizytacja dekanalna wspomina o drewnianej, parafialnej cerkwi greckokatolickiej p.w. św. Michała Archaniola zbudowanej w 1718 r., należącej do

dekanatu krośnieńskiego. Posiadała dzwon zawieszony nad babińcem, ufundowany przez sołtysa Pawła. Do świątyni miały prowadzić pojedyncze drewniane drzwi na żelaznych zawiasach, zamykane na metalowy zamek. Posiadała pełny ikonostas wykonany przez ośrodek ikonopisarski w Rybotyczach. Nie było podłogi, konfesjonału, ambony i ławek.

Ostatnią cerkiew parafialną p.w. św. Michała Archaniola, według zapisków łupkowskiego Urzędu Parafialnego, wzniesiono w 1820 r. Konsekrowano ją dopiero w 1854 r., a w 1879 r. do parafii dołączono wiernych z Zubeńska. Obok znajdował się cmentarz otoczonym płotem z żerdzi. W południowej części cmentarza założono w czasie I Wojny Światowej cmentarz wojenny dla żołnierzy armii rosyjskiej i austrowęgierskiej. Składa się on z dwóch kolistych mogił zbiorowych.

Cerkiew posiadała cechy typowe dla stylu wschodniolęmkowskiego. Nakryta była dachem dwuspadowym, obitym gontem, zwieńczonym dwiema ślepymi latarniami z cebulką nad prezbiterium i babińcem. Kilka metrów na zachód od cerkwi stała (nie w osi) murowana dzwonnica na planie kwadratu, wybudowana później niż cerkiew. Nakryta była dachem brogowym obitym blachą.

Remont obiektu przeprowadzono 1838 r., kiedy podniesiono obiekt w celu wymiany zgniłych belek i wiązań ciesielskich, wymieniono wówczas pokrycie dachowe na nowe oraz dobudowano zakrystię i przedsionek. Ściany wieńcowe ułożono z brusów sosnowych. Ściany i dach pokryto

gontami, podmurówkę z kamienia łamanego nakryto gontowym fartuchem. Podłoga była z desek, sufit drewniany, gładki. Dach czterospadowy, na dachu dwie nieforemne wieżyczki zakończone żelaznymi krzyżami. Cerkiew remontowano ponownie w 1936 r. W grudniu 1937 r. komitet parafialny z Łupkowa na czele z proboszczem, zwrócił się do Urzędu Wojewódzkiego we Lwowie z prośbą o zezwolenie na rozbiórkę cerkwi. Uzasadnił ją zamiarem wybudowania w tym miejscu nowej, murowanej cerkwi, która będzie większa od dotychczasowej drewnianej, argumentując, iż parafia jak i gromada Łupków nie posiada żadnej innej działki nadającej się pod wspomnianą budowę. Komitet przedstawił również atuty działki, na której stoi – jak określano w piśmie „stara cerkiew”. Znajdowała się ona niemal w centrum wsi, na wzniesieniu, co wiązało się łatwym i wygodnym dostępem dla wszystkich parafian, a także spełniała ona wymagania lokalizacyjne określone art. 193 prawa budowlanego z 14 lipca 1936 r. Jako koronny argument komitet podał zły stan techniczny dotychczas używanej świątyni: „Cerkiew bardzo zniszczona wojną, zacieka w kilku miejscach a poprawka, która odbyła się poprzedniego roku nic nie pomogła, bo wszystko zgniłe nie może dłużej trzymać się razem otóż remontować już się nie da”. Po złożeniu wniosku zaczęto pozyskiwać kamienne odpady z budowy łupkowskiego tunelu na potrzeby nowej cerkwi. Konserwator jednak nie wyraził zgody na rozbiórkę starej cerkwi, a ostatecznie starania o budowę nowej świątyni przerwał wybuch II wojny światowej. Cerkiew drewniana nadal służyła wiernym, przestała istnieć po 1946 r. Jej los podzieliła murowana dzwonnica.

Opinii o złym stanie cerkwi nie potwierdza nijaki Hieronim Krawczyński, który to po odwiedzinach w 1945 r. miejscowego proboszcza napisał: „plebania i cerkiew były okazałe. Po schodach weszliśmy na dużą oszkloną werandę, a z niej do dużej oszklonej sieni”.

Przy okazji budowy gazociągu, przeprowadzono w 2020 r. badania archeologiczne pozostałości plebani. Stwierdzono wtedy, że była wyposażona w wodociąg

i kanalizację. Z uwagi na to, że fundamenty nie mogły pozostać na gazociągu, postanowiono ich zarys odtworzyć z oryginalnych materiałów w nowym miejscu, tuż obok cmentarza.

Aktualnie na łupkowskim cerkwisku znajduje się jeden z dwóch cerkiewnych kutych krzyży, nikły zarys podmurówki i kilkanaście nagrobków. Zachowało się również część kamieni zgromadzonych przed wojną z myślą o budowie murowanej świątyni.

Od 2011 r. obowiązuje nazwa administracyjna Nowy Łupków obejmująca obszar wsi od tunelu po współczesne osiedla mieszkaniowe.

Realizując projekt „Zainspirowani kulturą łemkowską”, współfinansowany ze środków Programu Funduszu Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021–2030 za pośrednictwem Stowarzyszenia „Pro Carpathia”, stworzono cyfrową rekonstrukcję cerkwi w technice 3D, aby ją zobaczyć należy pobrać aplikację dostępną na <https://tiny.pl/9fcvr> lub film <https://tiny.pl/9fdql> lub odwiedzić zakładkę na stronie komancza.pl - <https://tiny.pl/9flxg>.

Tekst Paweł Królikowski, opracowano wg dokumentów z archiwum GOK i UG w Komańczy, Archiwum Muzeum Historycznego w Sanoku, zespół: archiwum miasteczek i wsi pow. sanockiego (...), teczek nr 135, Archiwum Państwowego, oddział w Sanoku, zespół 31, Akta Gminy Wola Michowa 1931-1954, sygn. 1, relacji Damiana Nowaka, oraz: W. Wesółkin, W dorzeczu Oslawy cz. III. Łupków i Zubeńsko, Bieszczad 17, TOnZ OB, Ustrzyki Dolne 2011, H. Krawczyński, Ludzkie losy, Wiadomości Leskie nr 3 z 1996. Archiwum Państwowego, oddział w Sanoku, zespół 31, Akta Gminy Wola Michowa 1931-1954, sygn. 1.

Fotografie: cerkiew, lata 30. ze zb. Pawła Kusala, pieczęć parafialna, fot. P. Królikowski, arch. UG Komańcza, cerkiew, lata 30, ze zb. Damiana Nowaka, para młodych przy dzwonnicy cerkiewnej z 1937r., ze zb. Marii Burczykowej, cerkiew, lata 30. ze zb. Pawła Kusala, w tle zarys fundamentów plebani fot. Grzegorz Gąska. Strona tytułowa: rzut pionowy cerkwi ze zb. Damiana Nowaka.

Broszura powstała w ramach karpackiej inicjatywy lokalnej współfinansowanej ze środków Programu Funduszu Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021–2030 za pośrednictwem Stowarzyszenia „Pro Carpathia”

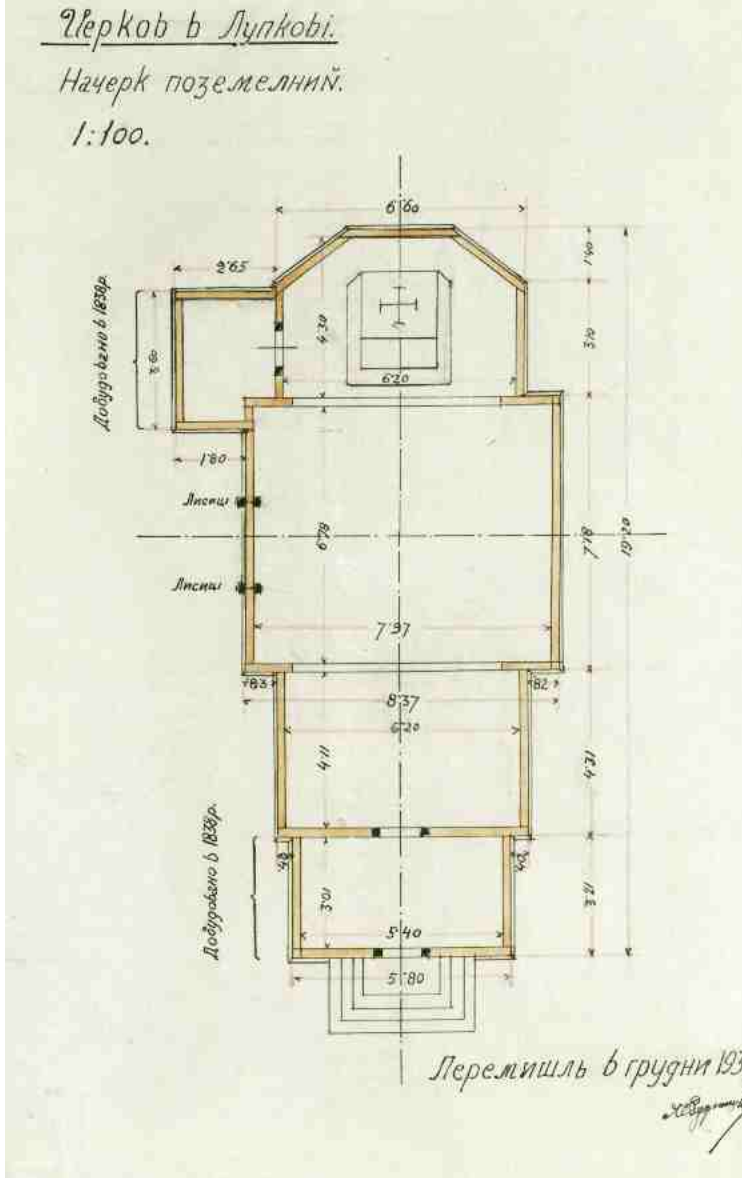
FILM

STRONA

APLIKACJA

Cerkiew w Łupkowie

p.w. św. Michała Archanioła